

LIDOVÁ SAKRÁLNÍ DŘEVOŘEZBA VE SBÍRKÁCH SLOVÁCKÉHO MUZEA¹

Luboš Kafka, Etnologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., Praha

Lidová sakrální dřevorezba představuje specifický oddíl tzv. lidového náboženského umění. Z větší části ji tvoří výklenkové, závěsné, skříňkové či oltářkové sošky. Tyto artefakty doplňují rozměrnější plastiky, jež byly součástí vybavení vesnické a maloměstské sakrální architektury. Tematika dřevorezeb se vztahuje především k mariologickému, christologickému a hagiografickému okruhu. Vzhledem k tomu, že se lidová díla již zpravidla nenacházejí ve svém původním prostředí, jsou cenným pramenem pro poznání fenoménu lidového řezbářství muzejní sbírky.

Zlidovělé (dále lidové) sakrální sochařství je svébytnou součástí výtvarné kultury lidových vrstev, tzv. lidového náboženského umění. Na místech svého původního určení se dnes dochovaly rustikalizované sakrální dřevorezby pouze ojediněle. Většina z nich se dostala do veřejných nebo soukromých sbírek. Cenným pramenem pro poznání tohoto kulturního fenoménu, ale zprostředkovaně též specifik tzv. lidové zbožnosti, regionální historie a řemesel jsou muzejní sbírky. Na území České republiky bylo od doby konstituování národopisu jako vědecké disciplíny shromážděno odhadem mezi 12 až 15 tisíci sbírkových exemplářů lidové dřevorezby.²

Sbírkový fond sakrálního sochařství Slováckého muzea (dále SM) se se svými 201 exempláři³ řadí k významným kolekcím, jejichž význam po kvantitativní i kvalitativní stránce přesahuje hranice Zlínského kraje. Tvoří ji 145 dřevorezeb, 3 keramické plastiky, 15 sádrových odlitků a 38 kopií lidových sošek.

Historie sbírky se odvíjí od dob založení muzea v roce 1914.⁴ Zhruba čtvrtina sbírky pochází z nejstarších fondů muzea a do inventární knihy byla zapsána bez bližších okolností v roce 1941. Významnější akvizice proběhly v první polovině šedesátých let, kdy se inventarizované položky rozrostly o dalších třicet exemplářů. Čtvrtina sbírkových předmětů, včetně několika kopií, byla do sbírek zapsána v sedmdesátých letech. V následujících desetiletích se podíl akvizic, většinou darů nebo koupí, průměrně pohyboval okolo patnácti. V budoucnosti lze předpokládat nižší kvantitativní nárůst sbírky, protože se lidové plastiky staly poměrně žádaným, a tudíž obtížně dostupným sběratelským artefaktem.

Lidové sakrální sochařství vytváří celá škála artefaktů, které jsou různorodé po materiálové, funkční a formální stránce.⁵ Na okraji sakrálního sochařského projevu stojí reliéfy sloužící pro různé účely, včetně praktického využití. Náleží k nim formy a matrice obvykle vytvořené technikou mělkého negativního reliéfu. Přestože mají náboženskou tematiku, v první řadě sloužily k reprodukčním účelům. Reprezentují je formy pro odlévání a vytlačování devocionálií z různých materiálů (chlebové a papírové hmoty, vosku, hlíny, sádry či kovů), formy na perník a máslo nebo tiskařské štočky pro tisk dřevorezů apod. Specifickým typem jsou dále užitkové předměty a pracovní nástroje zdobené reliéfními náboženskými motivy.⁶

Náboženské reliéfní obrazy s primární devoční funkcí nedoznaly příliš širokého rozšíření. Reprezentují je mj. díla lidových kameníků, které zdobí drobné sakrální objekty (např. podstavce kamenných statuí, křížů, sloupů a božích muk), náhrobky nebo přírodní útvary.

Dále to jsou např. výtvořiny hrnčičů a džbánkařů v podobě keramických obrázků a plaket, k nimž lze připojit plasticky zdobené výklenkové kachle kachlových kamen.

Rovněž v lidové sakrální dřevorezbě nad reliéfními obrazy jednoznačně převažují trojrozměrné artefakty.⁷ Dřevěné reliéfy zastupuje ve sbírce SM plastický obraz sv. Urbana s hroznem vína a dvojicí andělů v duchu tzv. selského baroka.⁸ Ikonograficky neobvyklý je narativní reliéf, který zobrazuje sv. Martina dělícího se o plášť se žebrákem.⁹ Další dva dřevěné reliéfy znázorňující Pannu Marii ze Svatého Kopečka u Olomouce a Krista v Getsemanské zahradě¹⁰ jsou nelidové proveniencie a původně pravděpodobně tvořily součást mobiliáře sakrálních objektů.

Nejběžnějším typem lidového sakrálního sochařství jsou dřevorezby v podobě výklenkových, závěsných, skříňkových a oltářkových sošek. Za nimi s odstupem následují sošky, sochy, statue, boží muka, funerální plastiky a další trojrozměrné artefakty z odlišných materiálů. Rustikalizovaný kamenosochařský projev se rozvíjel zvláště v regionech s kamenickou produkcí, např. na Šumavě, Tachovsku, Šumpersku, Horním a Dolním Pojizeří nebo Jičínsku.¹¹ Relativně sporadicky jsou dochovány keramické plastiky, které v lidovém prostředí plnily devoční úlohu podobně jako dřevorezby.¹² Ve sbírkách SM jsou reprezentovány dvěma plastikami z pálené hlíny znázorňujícími Pietu ze slovenského Šaštína¹³ a pozoruhodným vyobrazením Panny Marie Křtinské z roku 1876 od Albína Žitného (1836–1914).¹⁴

Značná část dřevorezeb byla určena k zavěšení na zdi nebo do skříněk a skříňkových oltářků v interiérech příbytků. Velké procento sošek umísťovali jejich vlastníci jako symbol Boží ochrany do výklenků obytných domů, v menší míře bran a hospodářských stavení. Rozměrnější sochy lidových řezbářů, tzv. procesní plastiky, se nosily při poutích na nosidlech jako odznaky farností a jednotlivých oddílů procesí nebo byly součástí mobiliáře vesnické a maloměstské sakrální architektury.¹⁵

Lidová sakrální dřevorezba má genetické kořeny ve slohovém sochařském umění. Po formální stránce vykazuje styčné rysy zvláště s částí starší sochařské produkce, která nedosahuje špičkových kvalit a vykazuje známky technického omezení tvůrců. Jistá neumělost jejich děl bývá označovaná jako projev rustikalizace. Setkáváme se s ní např. v románském období nebo v 16. století.¹⁶ Jako doklad paralel goticko-renesančního řezbářství a pozdějšího lidového řezbářského projevu slouží ve sbírkách SM plastika sv. Anny Samotřetí, která je z umělecko-historického hlediska nejhodnotnější plastikou celé kolekce.¹⁷

Nejstarší, unikátně dochované artefakty, které lze zahrnout do oblasti lidové dřevorezby, pocházejí ze 17. století. Na proces zlidovění sochařského projevu, který je zvláště markantní v 18. století, mělo podíl zlepšující se ekonomické postavení horních vrstev obyvatelstva vesnic a malých měst. Umožnilo jejich příslušníkům uspokojovat estetické

Obr. 1. Sv. Anna Samotřetí – Čechy (?), po roce 1500, slohová dřevorezba se znaky rustikalizace, v = 60 cm (inv. č. E 26232).

potřeby na vyšší úrovni a vybavit si privátní prostory předměty sloužícími k osobní zbožnosti. Dílčí roli sehrály josefínské náboženské reformy. V důsledku rušení klášterů, na ně vázaných dílen a úbytku církevních zakázek se část řemeslníků pracujících se dřevem (zvláště řezbáři a soustružníci) přeorientovala na širší odběratelské vrstvy a přizpůsobila se lidovému vkusu. Artefakty, které vykazují znaky zlidovění a stojí na okraji lidové produkce, pocházejí především ze druhé poloviny 18. století. Do lidového prostředí se však druhotně dostávala rovněž díla slohových nebo řemeslných řezbářů, např. v důsledku rušení nebo modernizace vybavení sakrálních staveb.

Ve sbírce SM se nachází více než dvě desítky artefaktů, které se řadí do okruhu slohové a řemeslné dřevorezby. Kromě zmíněné sv. Anny Samotřetí pochází ze 17. století ještě soška Panny Marie, původně patrně součást výjevu Narození Páně.¹⁸ U některých děl tohoto okruhu převažují rysy řemeslné barokní tvorby.¹⁹ Znamky pokračující rustikalizace jsou nejprůkaznější u plastik Svatohorské madony, sv. Anny vyučující Pannu Marii a sv. Jana Nepomuckého.²⁰ Na formální podobě nejmladších plastik ze závěru 19. a počátku 20. století se pak projevuje nazarenismus a historizující styly.²¹

Základna tvůrců dřevorezeb, které lze označit přívlastkem lidové, byla poměrně široká. Kromě autorů z kategorie rustikalizovaného řemesla ji tvořili především domácí řezbáři a celé rodinné dílny, pro něž se tato činnost stala hlavním nebo aspoň doplňkovým způsobem obživy.

Necechovní dílny rodinného charakteru působily v první řadě poblíž známých poutních míst. V Čechách k nim patřila Příbram se Svatou Horou, Chlum sv. Maří, Česká Kamenice, Bohosudov, Hejnice, Králíky; na Moravě pak Štípa, Svatý Hostýn, Svatý Kopeček u Olomouce, Dub na Hané nebo Vranov u Brna. V českém Slezsku představoval nejvýznamnější řezbářské středisko spojené s poutním ruchem Frýdek.

V rámci jednoho řezbářského centra obvykle působil větší počet řezbářů. Na Příbramsku takto nalezlo obživu dokonce několik desítek rodin.²² Do výroby a distribuce se v provozech zapojoval větší počet pracovníků. Pro příbramskou rodinu Procházkových např. pracovalo několik desítek nájemných sil.²³ Sériově vyráběné dřevorezby byly určeny pro hromadný prodej. Díky přílivu poutníků měly tyto provozy zajištěný významný díl poptávky přímo ve svém působišti. Produkce některých těchto center je zastoupena rovněž ve sbírkách SM.

K tvůrcům, pro něž řezbářství znamenalo doplňkový zdroj obživy, patřili mj. drobní zemědělci, havíři na Příbramsku či v Krušných horách. Samostatnou kategorií tvořili neškolení výtvarní autodidakti a příležitostní řezbáři.

Obr. 2. Panna Maria ze Svaté Hory u Příbrami – střední Čechy, Příbramsko (?), první polovina 18. století, řemeslná plastika se znaky rustikalizace, v = 58,5 cm (inv. č. E 2134).

Vrchol vývoje lidové dřevorezby koresponduje s vrcholným údobím rozkvětu tzv. tradiční lidové kultury trvajícím zhruba sto až sto padesát let od počátku druhé poloviny 18. století. V souladu s proměnou tzv. lidové estetiky a postupující nivelizací lidové kultury prakticky nahradily během druhé poloviny 19. století dřevorezby průmyslově vyráběné porcelánové a sádrové plastiky. Ve fondu lidových devočních plastik SM zastupuje sádrové odlitky poměrně početná skupina patnácti exemplářů.²⁴

Ukončení posledních relikvů lidové dřevorezby znamenal poválečný vývoj, včetně ideologické tabuizace víry a odsunu německého obyvatelstva, které se ještě v té době místy zabývalo tvorbou dřevorezeb (např. Králicko). Na činnost tradičních autorů navázaly nové kategorie tvůrců, zvláště insitní řezbáři a naivisté – amatérští tvůrci i profesionální řezbáři tvořící v tzv. lidovém duchu.²⁵ V některých regionech došlo k prakticky kontinuálnímu vývoji (Příbramsko, Beskydy).²⁶ V tvorbě těchto autorů však sakrální tematika stojí obvykle za jinými motivy.

Formální podobu lidové dřevorezby ovlivnilo nejvýznamnější měrou barokní umění. Kromě toho se však do ní promítly také starší vývojové etapy (zvláště gotika a renesance) a v omezené míře umělecké styly 19. století. Lidové dřevorezby se vyznačují několika výraznými znaky. Zřídka bývají vystaveny pohledům konzumenta ze všech stran. Opracovaná bývá proto hlavně jejich přední strana a boky pro frontální pohled zhruba v úhlu 120°. ²⁷ Žáda plastik jsou často plochá a nepolychromovaná nebo hruběji řezbářsky opracovaná s náznakem polychromie.

Základní hmotu sošek tvůrci maximálně přizpůsobovali tvaru dřeva – nejčastěji plochým silným deskám, válcovitým kulatinám nebo trojbokým hranolům. Příznačné jsou dřevorezby Svatohorské madony na trojbokém půdorysu, kterým se přezdívalo polínkové madony. Vyčnívající části (např. ruce s atributy) bývaly vyřezány, případně vysoustruženy samostatně a k soškám se čepovaly nebo přiklížily.

Vzhledem k omezenějším schopnostem tvůrců a snahy po co nejjednodušší reprodukci témat je zřetelná tendence opracovávat povrch plastik reliéfně a převádět objemovou modelaci do plochy, v krajních případech do prakticky grafické soustavy zářezů a vrypů. Plněplasticky tak bývají v řadě případů opracovány pouze hlavy. Dřevorezby mívají pestrou polychromii, která konvenovala lidové zálibě v zářivé barevnosti.

Vzhledem k různorodému okruhu tvůrců se další formální znaky sošek liší. Díla vyslovených samouků a příležitostných tvůrců se zhusta vyznačují neumělou a expresivní podobou. Někteří badatelé přitom tento rys nepovažují za kvalitu lidového výtvarného projevu, ale za výtvarný diletantismus.²⁸ Nedostatky jsou zjevné zvláště při ztvárnění lidského těla v jeho přirozených tělesných proporcích a pohybu. Zvýrazňování významově dominantních

Obr. 3. Panna Maria Křtinská – střední Morava, Blanensko, polovina 19. století, v = 37 cm (inv. č. E 26567).

partii (např. hlavy, rukou, ústředních postav u vícefigurálních motivů) se řadí mezi projevy intelektuálně citového realismu, případně hieratické perspektivy.²⁹

V řezbářských dílnách se naproti tomu řada témat reprodukovala v delším časovém horizontu, a to až po několik generací. Obvykle šlo o tamní kultovní objekt, případně zázračné obrazy z dalších poutních míst a několik populárních světců.³⁰ U největších dílen dosáhla produkce vysoce sériového stupně. Na Příbramsku se tak např. v rodinných provozech denně vyrobilo až deset plastik Svatohorské madony.³¹ Intenzivní reprodukci prošlo téma jakýmsi výbrusem a tvůrci dospěli k silně stylizované výtvarné zkratce oproštěné od podružných detailů. U poutních předloh se např. soustředili na základní identifikační znaky originálu, aby byly repliky pro zákazníky dobře rozpoznatelné. V rámci mezigeneračního transferu přecházelo ustálené výtvarné schéma na další generaci výrobců.

Z tematického hlediska vytvářejí lidovou sakrální dřevorezbu tři základní okruhy: christologický, mariologický a hagiografický. Mariologický oddíl je nejčetnějším ikonografickým okruhem sbírky SM. K šedesáti devíti lidovým dřevorezбám se navíc řadí třicet kopií těchto sošek a tři insitní dílka. Pannu Marii dále znázorňují tři keramické a devět sádrových plastik, čtyři nelidové řemeslné dřevorezby a tři řemeslné sochy se známkami rustikalizace. Podle četnosti stojí v čele madony s Ježíškem, dále následují piety a Panna Maria bez Ježíše. Větší část plastik se řadí mezi repliky poutních vzorů a podává doklad nejen o intenzitě mariánského kultu v regionu, ale též o poutních okruzích kultovních center.³²

Vyobrazení Panny Marie s malým Ježíškem se váže k několika poutním předobrazům. Nejčetnější soubor dvanácti dřevorezб zpodobňuje sochu Panny Marie Křtinské pocházející z první poloviny 13. století. Díky své popularitě se tato madona stala jedním z nejčastějších ikonografických typů jihomoravské lidové dřevorezby.

Obr. 4. Panna Maria Vambeřická – východní Čechy, Králicko (?), druhá polovina 19. století, v = 24,5 cm (inv. č. E 26682).

Většina sošek ze sbírky SM je produktem sériového poutního řezbářství. Plastiky akcentují podstatné rysy originálu. Zobrazují stojící Pannu Marii s dítětem na levé ruce a žezlem v pravici. Ježíšek zahalený v pláštíku se pravou rukou v žehnajícím gestu téměř dotýká koruny na hlavě své matky. Vzhledem k určité technické náročnosti mívá Ježíšek na lidových replikách ruku toporně položenou podél svého boku. Neméně charakteristické je zdůraznění křídlatých cípů paramenta až do podoby křídel svěšených k zemi.

Pět plastik svojí barevností, stylem řezby a některými detaily (mj. pojednání tváří a záhybů na draperiích) evokuje příbramskou řezbářskou tvorbu.³³ Není jednoznačné, zda jde o výrobky řezbářů z okolí, anebo o středočeské importy.

Pro dílenské dřevorezby, které patrně vznikly poblíž Křtin, jsou příznačné výrazně odstávající cípy paramenta. Bývají vytvořeny ze dvou tenkých destiček připevněných k soškám a zdobených malovaným květinným dekorem.³⁴

Druhá v četnosti je s deseti exempláři madona z Vambeřic v Kladsku. Rozsáhlý poutní areál nazývaný Slezský Jeruzalém náleží k nejvýznamnějším evropským poutním místům. Rovněž tamní středověká socha Panny Marie se stala objektem rozsáhlé produkce dřevořezb v okolí i vzdálenějších oblastech, např. na Králicku.

Lidové repliky zdůrazňují především zvoncovitý plášť Panny Marie, který se ze předu rozevírá a po stranách ho lemuje klikatý okraj draperie. Ježíšek bývá umístěn na pravé ruce matky. Ruce mívá sepnuté k modlitbě nebo drží jablko. (Na originální soše v ruce drží ptáčka.)

Sjednocený výtvarný charakter devíti artefaktů sbírky³⁵ svědčí o analogickém okruhu výrobců. Na rozdíl od pestře polychromovaných sošek, které pocházejí z polské strany hranice, mají tyto dřevořezby většinou barevně pojednány pouze inkarnátové partie a některé detaily (např. bederní roušku Ježíška). Zbytek plastik bývá pozlacen nebo pozlacení imituje. Řezbářský styl je rutinní, sériový a vykazuje styčné rysy s řezbářstvím na Králicku, kde se nacházelo významné řezbářské centrum napojené na poutní areál Horu Matky Boží.

Ke skupině lze volně připojit dřevořezbu, jejíž výška dosahuje téměř 80 cm a která je patrně dílem příležitostně tvořícího samouka.³⁶ Socha má zrcadlově obrácenou kompozici a na Vambeřickou madonu poukazuje výrazná klikatice lemovky na plášti.

Za těmito dvěma poutními vzory následují s odstupem další typy. Čtyři plastiky dokládají obrovskou popularitu poutního místa Svaté Hory u Příbrami. Věhlas tamní zázračné gotické sošky přesáhl hranice rakouské monarchie a zasáhl mj. na území Bavorska.³⁷

Rozsáhlou produkci replik zázračné sošky lze doložit již v 17. století. Náročněji pojaté řemeslné plastiky dodržují charakter originálu včetně esovitého prohnutí Mariina těla a hruškovitých tváří Panny Marie a Ježíška. K vrstvě těchto replik ze 17. a 18. století náleží ve sbírce SM 60 cm vysoká socha.³⁸

Svatohorské madony jsou jedním z nejčetnějších typů české lidové plastiky. Vyráběly se v různých velikostech od 5–10 cm až k jednomu metru.³⁹ Ve sbírce SM je zastupují tři exempláře.⁴⁰ Charakteristickým znakem je postoj Panny Marie v lehkém kontrapostu s nakročnou pravou nohou. Příznačné je gesto pravé Mariiny ruky položené na hrud' Ježíška.

Rozsáhlá výroba dřevořezb byla spojena rovněž s poutním kostelem Narození Panny Marie ve Štípě. Plastika bývala vystavována veřejně účt v barokních pláštících, jež zakrývají její individuální rysy. Zjevná zůstala pouze základní kompozice stojící Panny Marie s žezlem v pravici a dítětem na levé ruce, která je analogická u dalších poutních madon, např. Žarošické Panny Marie.

Obr. 5. Panna Maria Štípská – jihovýchodní Morava, první polovina 19. století, v = 38 cm (inv. č. E 20390).

K typu Štípské madony se ve sbírce hlásí čtyři sošky.⁴¹ Lidoví řezbáři používali vysokou míru stylizace až abstrakce. Vyřezávané ploché silné desky dodržují základní tvar většího, na spodní straně zaobleného trojúhelníku pláště Panny Marie a menšího trojúhelníkového pláštíku Ježíška na levé straně, ze kterých vyčnívají pouze hlavičky. Pláštíky jsou obvykle zdobeny malbou, rytím nebo mělkým reliéfem. K soškám někdy bývá přičepována Mariina pravice s drobným soustruženým žezlem.

Téměř totožné výtvarné a kompoziční řešení mají dvě plastiky, které jsou oproti replikám Štípské Panny Marie zrcadlově obrácené.⁴² Jsou pravděpodobně rovněž moravského původu. Vzhledem k tomu, že Ježíšek je umístěn u pravého boku své matky, jde patrně o repliky neobyčejně populární románské plastiky trůnící Panny Marie z Mariazzell. Pro věřící z jižní Moravy se toto kultovní centrum stalo hlavním cílem tradičních poutí, odkud si zhusta přinášeli dřevěné sošky v různých velikostech. Tato dílka rakouských řezbářů však až na výjimky zobrazují plastiku bez jejích pláštíků, takže vynikají charakteristické znaky originálu, zvláště tzv. hra s hruškou a jablkem.⁴³

V souvislosti se Štípou je třeba zmínit jednu z neoriginálnějších sošek sbírky – madonu s Ježíškem v bohatě zdobených pláštících a dvěma klečícími andílky po stranách.⁴⁴ Určení přesného ikonografického typu je nejisté. Pravděpodobně však jde o Štípskou nebo Žarošickou madonu. Neobvyklým detailem je krátký plášť Panny Marie, zpod kterého vyčnívají bosé nohy světice.⁴⁵

Třemi exempláři je zastoupena Panna Marie ze sv. Kopečku u Olomouce – zázračný opukový reliéf Madony podávající Ježíškovi jablko. Reliéfní formu originálu dodržuje zobrazení madony v barokním rozvilinovém rámci, které bylo patrně součástí kostelního mobiliáře.⁴⁶ Také zbylé dva exempláře⁴⁷ pocházejí z 18. století a blíží se provinční slohové dřevořezbě.

Další z proslulých moravských poutních center Svatý Hostýn je zastoupený dvěma artefakty.⁴⁸ Z legendistického prvku záchranu obyvatelstva před vpádem Tatarů je odvozen svazek blesků, který svírá v ruce Ježíšek. Poměrně frekventované lidové repliky pocházejí většinou z okolí Hostýna. Atribut v podobě blesků často schází v důsledku poškození nebo proto, že jeho znázornění přesáhlo technické možnosti tvůrců. Nejtypičtějším znakem je tak trojúhelníkový cíp modrého pláště zužující se od pravého boku Panny Marie směrem k Ježíškovi.

Dvěma replikami je zastoupena rovněž Panna Maria z Tuřan u Brna. Trůnící plastika Madony, tzv. Matky Boží v trní, jejíž původ legenda odvozuje od sv. Cyrila a Metoděje, pochází již z doby okolo roku 1300. Přes svou někdejší popularitu však v lidovém výtvarném projevu nedoznala četnějšího ztvárnění. Jedna ze sošek spadá do okruhu řemeslné produkce druhé poloviny 18. století.⁴⁹ U druhé lidové plastiky⁵⁰ je

Obr. 6. Panna Maria Štípská nebo Žarošická – jižní nebo jihovýchodní Morava, první polovina 19. století, v = 46 cm (inv. č. E 1917).

ikonografické určení vzhledem k míře poškození pouze hypotetické a zakládá se na celkové kompozici sošky.

Jedním artefaktem je ve sbírce zastoupena kojící Madona z Provodova.⁵¹ V lidovém výtvarném projevu obraz ztvárňovali především malíři podmaleb. Plněplastická provedení jsou poměrně unikátní zvláště vzhledem k tomu, že poutní obraz zachycuje pouze polopostavu Marie.

Zbývajících sedm madon sbírky⁵² jsou z hlediska identifikace předloh nejednoznačné typy. Porušením proporcí a expresivitou výrazu na hranici pozoruhodného výtvarného primitivismu stojí za pozornost především plastika stojící Panny Marie s dítětem na pravé ruce.⁵³

Druhým velkým ikonografickým okruhem jsou piety – vyobrazení Panny Marie ve zralém věku s tělem Ježíše sňatým z kříže. Pro lidovou zbožnost se stalo velmi významných několik kultovních obrazů a soch na území českých zemí a sousedních států. Hlavním identifikačním znakem je vzájemné umístění těl Panny Marie a Ježíše Krista, poloha a gesta jejich rukou.

Repliky Piety ze Šaštína jsou ve sbírce nejfrekventovanějším typem dřevorezeb spojených s určitým poutním vzorem.⁵⁴ Výtvarná podoba těchto patnácti sbírkových artefaktů je poměrně různorodá. Všechny sošky však respektují základní kompozici originálu, především tělo Krista v horizontální poloze na matčině klíně s pravou rukou bezvládně spuštěnou k zemi.

Tři artefakty pocházejí z rodinných dílen na Příbramsku.⁵⁵ Vyznačující se charakteristickou barevností příznačnou pro tamní výrobky (kombinace červené, bílé, modré a zelené). Typická je rovněž úsporná výtvarná zkratka, která umožňovala snadnou reprodukci. Šaštín bylo jedno z poutních míst, pro které podle dochovaných sošek pracovali příbramští řezbáři ve velkém.

Zbylých dvanáct replik vzniklo patrně v rámci poutního okruhu Šaštína jak na moravské, tak slovenské straně. Některé z nich vykazují známky řezbářského rukopisu produktivnějších tvůrců.⁵⁶ Jiné se vyznačují neopakovatelnými rysy naivní tvorby, jejichž technické nedostatky vyniknou zvláště při znázornění nahého těla Ježíše.⁵⁷

Odlišná je proveniencí miniaturní sošky Piety z Maria Taferl, která díky paramentu Panny Marie nabyla trojúhelníkového tvaru.⁵⁸ Exemplář ve sbírce zastupuje sériovou řezbářskou produkci, která se rozvinula poblíž tohoto slavného dolnorakouského poutního místa.

K některému z blíže neidentifikovatelných poutních vzorů se patrně vztahují zbylé čtyři dřevorezby.⁵⁹ Tyto artefakty, které pocházejí patrně ještě z 18. století, znázorňují typ heroické piety s korpusem Krista nakloněného téměř do vertikální polohy. Plastiky vynikají relativně dynamickým pojetím, v němž jsou zřetelné ohlasy slohového barokního sochařství.

Obr. 7. Panna Maria Provodovská – jihovýchodní Morava, první polovina 19. století, v = 78 cm (inv. č. E 21576).

Pannu Marii bez Ježíše představuje celkem třináct lidových plastik.⁶⁰ Sedm z nich jsou někdejší součásti větších celků: klečící Panna Maria z výjevu narození Páně⁶¹ a Panna Maria ze zobrazení Kalvárie.⁶²

K poutním předlohám se vztahuje trojice sošek znázorňujících Pannu Marii v dívčím věku (typ Panny Marie klasové) podle zázračného, pozdně gotického originálu z Vranova u Brna.⁶³ Produkci tamních dílen, která podle počtu dochovaných sošek dosáhla rozvitého stupně, zastupuje silně stylizovaná, pestře polychromovaná soška inv. č. E 20206 s velmi útlým pasem a trojúhelníkovou zploštělou sukni.

Ve zbylých případech plastiky vycházejí z mariánských zjevení v Lurdech (1858) a pařížské ulici Rue du Bac (1830). Ikonografické typy, které vznikly na jejich základě, se staly nesmírně populárními v době nivelizace tradiční lidové kultury. V lidovém výtvarném projevu se již nestihly plně prosadit, staly se však vděčným objektem poutní industrie. Panna Maria z Rue du Bac s rozpraženými rukama, ze kterých proudí paprsky Boží lásky, byla reprodukována v milionových nákladech na svatostkách, medailkách či přívěskách k růžencům. Ve sbírce ji zastupují dvě plastiky.⁶⁴

Lurdskou Pannu Marii v jejím typickém bílém oděvu s modrou šerpou zastupuje jediný exemplář.⁶⁵ Masově rozšířené však bylo toto téma v podobě průmyslově vyráběných tisků, keramických, porcelánových a sádrových plastik a dalších poutních suvenýrů.

Hagiografický oddíl tvoří více než tři desítky lidových sošek, dvanáct řemeslných dřevorezeb, tři sádrové plastiky a šest kopií originálních exemplářů.

Obr. 8. Šaštínská Pieta – střední Čechy, Příbramsko, druhá polovina 19. století, v = 22 cm (inv. č. E 1755).

Obr. 9. Sv. Jan Nepomucký – Čechy, druhá polovina 18. století, dřevorezba na pomezí řemeslné a lidové produkce, v = 36 cm (inv. č. E 1901).

Dvacet lidových plastik sv. Jana Nepomuckého dokládá nesmírnou popularitu světce, mj. zemského patrona Čech a Bavorska, ochránce proti povodni, pomluvě nebo patrona mlynářů. Artefakty odrážejí celou škálu sochařského projevu. Na jedné straně stojí řemeslná, technicky dobře zvládnutá díla.⁶⁶ K nim mají blízko sošky vykazující vyšší tvůrčí ambice řezbářů a snahu vyrovnat se s barokními slohovými podněty.⁶⁷ Opačný pól zaujímají neumělé, silně expresivně působící sošky.⁶⁸

Většina sošek je patrně jihomoravského původu. K plastikám, které nejsou zdejší provenience, náleží silně stylizovaná plastika s trojbokou základnou z Příbramska.⁶⁹ Na základě analogií s betlémovými figurkami lze usuzovat, že plastika inv. č. E 1764 vznikla pravděpodobně v okolí Králík.

K vysoce uctívaným světcům, kteří obecně zaujímají čelní místo v tematice lidové dřevorezby, náleží sv. Anna a sv. Florián. Všechna tři vyobrazení matky Panny Marie

Obr. 10. Sv. Urban – jižní Morava, 19. století, mělký reliéf, v = 47 cm (inv. č. E 2167).

Obr. 11. Loučení Krista s Pannou Marií – jižní Morava (?), druhá polovina 19. století, v = 48 cm (inv. č. E 1926).

ze sbírek SM se však vymykají z oblasti lidové dřevorezby a původně byly nejspíše součástí vybavení sakrálních interiérů.⁷⁰

Tři artefakty znázorňují sv. Floriána.⁷¹ Díky své hlavní patronaci ochraně proti ohni představuje světec spolu s Pannou Marií nejrozšířenější typ výklenkových plastik. Z etnologického hlediska vyniká plastika inv. č. E 2135, do jejíhož podstavce je vyřezán přípis „S. Frolian“ s půvabnou gramatickou chybou.

Skupinu světců, kteří jsou znázorněni více než jedním artefaktem, uzavírá sv. Urban. Obliba patrona vinařů náleží k jihomoravským specifikům. Na ostatním území u nás je toto téma v lidové dřevorezbě prakticky neznámé. Světce zobrazuje soška a již zmíněný reliéf.⁷² Jedním artefaktem jsou zastoupeni sv. Jan Evangelista pocházející patrně ze skupiny Kalvárie, sv. Josef pěstoun, sv. Martin a sv. Mikuláš.⁷³

Hagiografický oddíl doplňuje skupina osmi sošek světců, kteří nejsou jednoznač-

ně identifikovatelní v důsledku absence individuálních atributů nebo scházejících částí plastik. Náleží sem dva světci biskupové, kteří mohou znázorňovat sv. Mikuláše, světec – snad sv. Josef nebo Jáchym, sv. Jan Křtitel nebo Kristus Zmrtvýchvstalý, klečící řeholnice (sv. Bernadetta?) a dvě další světice.⁷⁴

S odhlédnutím od korpusů Ukřižovaného je christologický okruh ve sbírce zastoupený pouhými osmi plastikami. Torzo nepolychromované plastiky nejsvětější Trojice v podobě Boha Otce⁷⁵ se řadí do okruhu řemeslné tvorby 18. století s výraznými znaky rustikalizace. K liturgickým účelům spojeným s oslavami Velikonoc sloužila dřevorezba vzkříšeného Krista, jejíž výtvarné pojetí již zcela odpovídá principům lidové tvorby.⁷⁶ Ikonograficky ojedinělým artefaktem je výjev loučení Krista s Pannou Marií,⁷⁷ téma v trojrozměrném lidovém provedení prakticky neznámé. Svěbytným pojednáním vyniká dále sousoší Kalvárie s Pannou Marií, sv. Máří Magdalenou a sv. Janem Evangelistou.⁷⁸

K poutním místům Krista a nejsvětější Trojice se vztahuje sériová soška Krista padajícího pod křížem z Kalvarie Zebrzydowske,⁷⁹ kde patřila k rozšířenému sortimentu zboží a odkud ji přinášeli také poutníci z českých zemí. Obdobně se k nám patrně dostala i drobná soška Krista odpočívajícího na kameni,⁸⁰ která patřila k oblíbeným motivům řezbářů na území nynějšího polského Horního Slezska. Plastika nejsvětější Trojice bolestné typu trůnu Milosti ztvárňuje nejoblíbenější poutní obraz svého typu z dolnorakouského Sonntagbergu.⁸¹ Charakter a polychromie dřevorezby nasvědčuje, že by mohla být tamního původu. Poslední sousoší christologického souboru znázorňuje Korunování Panny Marie.⁸² Kompozice bohatě zladené plastiky s polonahým Kristem a paprsky vycházejícími z holubice Ducha svatého má nejbliže k zázračnému sousoší z franckého poutního místa Gössweinstein.

Mezi zbývajícimi plastikami fondu lidových plastik se vyskytují dřevorezby, které byly součástí větších celků, především domácích oltářků nebo betlémů.⁸³ Unikátní je plastika větškovně Sibylly v prorockém gestu.⁸⁴ Po tematické stránce stojí na okraji lidové dřevorezby náboženského charakteru. Kniha v její ruce odkazuje na to, že se může jednat o Sibylu Tiburskou či Kumskou, které předpověděly příchod křesťanství. Rovněž formální stránka sošky má spíše blíže k tzv. insitnímu umění.

V průběhu 20. století na tradiční řezbářství navázaly odlišné kategorie tvůrců, především tzv. insitní či naivní tvůrci, ale též kopistické lidových plastik. Tento okruh tvorby zastupuje ve sbírkách trojice reliéfních artefaktů od Františka Gevěry z počátku devadesátých let 20. století, který v muzeu pracoval jako údržbář.⁸⁵

Součástí fondu lidových plastik je dále soubor téměř čtyř desítek kopií sbírkových artefaktů Slováckého muzea a Městského muzea z Veselí nad Moravou, které muzeum nechalo vytvářet od první poloviny sedmdesátých let pro výstavní účely. Jde o poměrně věrné repliky ze dřeva, dvousložkové pryskyřice nebo polychromované sádry. V rámci hledání optimální autenticity výrazu byl podle některých originálních artefaktů vytvořen větší počet kopií.⁸

Obr. 12. Kristus klesající pod křížem z Kalvarie Zebrzydowske – Polsko (Halič?), druhá polovina 19. století, v = 13 cm (inv. č. E 1800).

Poznámky:

- 1 Studie vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace RVO: 68378076.
- 2 Komplexní průzkum sbírek nebyl dosud proveden. Odhad vychází ze skutečnosti, že sbírky lidových plastik jsou kvantitativně srovnatelné se sbírkami lidových podmaleb na skle, u kterých již proběhl dlouhodobý průzkum. K a f k a, Luboš. Etnokartografické zpracování hmotných aspektů zbožné peregrinace. In: Holubová, Markéta, et al. *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska IX, Duchovní a materiální aspekty zbožné peregrinace*. Praha: Etnologický ústav akademie věd České republiky, v.v.i., 2020, s. 108–112.
- 3 Vzhledem ke své specifčnosti nebyl zahrnut soubor 77 nástěnných křížů, který by se měl stát předmětem samostatné studie.
- 4 Za informace o historii sbírky a přístup k fotodokumentaci artefaktů děkuji Mgr. Martě Kondrové.
- 5 H a s a l o v á, Věra. Lidové sakrální sochařství, jeho evidence a katalogizace. *Muzejní a vlastivědná práce* 4, 1966, s. 136–150. K sortimentu řezbářské produkce M i n á ř, Marek. *Lidové řezbářství*. Praha: Grada, 2008. 156 s.
- 6 Viz např. H a s a l o v á, Věra a V a j d i š, Jaroslav. *Die Volkskunst in der Tschechoslowakei*. Hanau am Main: Verlag Werner Dausien, 1974, s. 201–223.
- 7 Lidové řezbářství bylo do značné míry spjaté s poutním ruchem a reprodukovalo zázračné obrazy. Do podoby dřevěných reliéfů však bylo častěji přepisováno jen velmi málo poutních typů, u nás zejména zázračné obrazy Panny Marie Pomocné, Čenstochovské, Králické, Klatovské a škapulířové z Kostelního Vydří. K reprezentantům užitkových artefaktů příležitostně zdobených náboženskými reliéfními motivy náleží mj. dřevěné úly.
- 8 Inv. č. E 2167.
- 9 E 20153.
- 10 E 3525 a E 1903.
- 11 Viz např. S c h e y b a l, Josef V. a S c h e y b a l o v á, Jana. *Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čechách*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství ve spolupráci s Ústavem pro etnografii a folkloristiku, 1985, s. 205–304; P r o c h á z k a, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl II. Barokní plastika, morové sloupy, kameník Georg Böhm, práce lidových kameníků*. V Domažlicích: Nakladatelství Českého lesa, 2009, s. 83–130.
- 12 K typologii hrnčířských plastik S c h e u f l e r, Vladimír. *Lidové hrnčířství v českých zemích*. Praha: Academia, 1972, s. 40.
- 13 E 19150 a E 20393.
- 14 E 20392. T a r c a l o v á, Ludmila. Hrnčířské výrobky Albína Žitného ve sbírkách Slováckého muzea v Uh. Hradišti. *Studie Muzea Kroměřížska* 1982, s. 94.
- 15 K původnímu složení a rozsahu fondu plastik v terénu viz např. S t a ň k o v á, Jitka. *Prácheňský poklad*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1992. 122 s.
- 16 Rysy pozdější zlidovělé tvorby jsou patrné např. na naší nejslavnější poutní sošce Panny Marie ze Svaté Hory u Příbrami, kterou podle legendy vyřezal z hruškového dřeva pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic (1297–1364).
- 17 E 26232. Ke známým rustikalizace náleží např. neúměrné protažení těl a anatomická zkreslení na nahém těle Ježíška.
- 18 E 4972.
- 19 Např. Kristus Zmrtvýchvstalý (E 1789) nebo plastika trůnící Tuřanské madony (E 30382).
- 20 E 2134, E 1901 a E 4968.
- 21 Např. sv. Alois (E 36237), sv. Jáchym a sv. Anna (E 38619-20).
- 22 Řezbářské rodiny působily ve městě, jeho blízkém a vzdálenějším okolí, např. v Březových horách, Podlesí, Bohutíně a Orlově nebo v Nepomuku, Bukové a Zalánech na Rožmitálsku. Byly to např. rodiny Procházků, Kopáčků, Kršňů, Kotrbatých, Turkových či Malečkových z Příbramě nebo Pazderníkovi a Romovi ze Zalán. D a ň k o v s k á, Drahomíra a S l o u p, Stanislav. *Příbramské Vánoce, jesličky a tvůrci betlémů*. Příbram: Okresní muzeum v Příbrami, 2001, s. 41–132, 178–183.
- 23 Tamtéž, s. 59–60.

- 24 Tyto artefakty ilustrují kromě změn lidového vkusu také posun lidové zbožnosti. Pregnantní je zvláště obliba nových ikonografických typů Panny Marie, především Panny Marie Lurdské (ve sbírce zastoupena šesti exempláři) nebo Panny Marie Pomocnice křesťanů (E 39683).
- 25 J e ř á b e k, Richard. Výtvarná kultura lidu (Minitermologie). *Umění a řemesla* 1979, č. 2, s. 4–7.
- 26 Např. D a ň k o v s k á, Drahomíra a S l o u p, Stanislav. c. d., s. 119–131; D v o ř á k, Jaroslav a M i c h a l i č k a, Václav. *Řezbáři a betlemáři: sondy do řezbářské a betlemářské tvorby na moravsko-slezsko-slovensko-polském pomezí*. Nový Jičín: Jaroslav Dvořák, 2009. 197 s.
- 27 T u č n ý, Petr. Prostorová organizace lidové plastiky. *Český lid* 35, 1948, s. 24.
- 28 J e ř á b e k, Richard. O mytologizaci v lidovém umění. *Český lid* 51, 1964, s. 17.
- 29 Naddimenzováním určitých partií zdůrazňuje tvůrce jejich význam a soustřeďuje na ně pozornost konzumenta.
- 30 V okolí Příbrami se kromě Svatohorské madony mj. ve velkém vytvářely sošky piety pro západoslovenský Šaštín, Panny Marie z Chlumu sv. Maří, Lomce u Netolic a Křtin, pražského Jezulátka, sv. Jana Nepomuckého či sv. Anny učitelky.
- 31 H a l l e r, Reinhard. České madony v Bavorsku. *Příloha ke zpravodaji příbramských betlemářů* 24, 2007, s. 11.
- 32 K identifikaci mariánských zobrazení viz Š t a j n o c h r, Vítězslav. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2000. 326 s.
- 33 E 1762, E 1767, E 1795-6 a E 26566.
- 34 E 1770, E 3524 a E 26567.
- 35 E 1772, E 1778, E 1794, E 1797, E 1920-2, E 20387 a E 26682.
- 36 E 2136.
- 37 H a l l e r, Reinhard. „Einmal im Leben auf den Heiligen Berg...“ *bayerische Wallfahrten nach Böhmen*. Grafenau: Morsak, 1995. 251 s.
- 38 E 2134.
- 39 Jejich výrobci je označovali podle velikosti jako tzv. podsortovky, sortovky, trojky až sedmičky apod. H a v r l í k, Svatopluk. Lidové umění na Podbrdsku. *Český lid* 33, 1946, s. 121.
- 40 E 1757, E 1775 a E 33429.
- 41 E 4969, E 8898, E 20389-90.
- 42 E 1759 a E 30007.
- 43 Ježíšek drží v ruce jablko a Panna Maria mu podává hrušku.
- 44 E 1917.
- 45 Stejný kompoziční detail se vyskytuje u sošky Madony ze sbírek Etnografického ústavu MZM v Brně, inv. č. P 266, kterou jako Štípskou Pannu Marii určila znalyně lidového umění PhDr. Miroslava Ludvíková. Za informaci děkuji PhDr. Aleně Kalinové.
- 46 E 3525.
- 47 E 1905 a E 1911.
- 48 E 1798 a E 2138.
- 49 E 20382.
- 50 E 8896.
- 51 E 21576.
- 52 E 1790, E 1908, E 1913, E 2861a, E 21584, E 28430 a E 29003.
- 53 E 2861a. Podle plastiky byly v roce 1973 zhotoveny dvě dřevěné kopie inv. č. E 27767-8.
- 54 Pannu Marii Šaštínskou navíc zobrazují dvě plastiky z pálené hlíny (E 19150 a E 20393).
- 55 E 1755, E 1774 a E 8899.
- 56 E 2133, E 16837, E 33430.
- 57 Např. plastika inv. č. E 20381 se silně naddimenzovanými hlavami a rukama Panny Marie a Ježíše Krista.
- 58 E 30343.
- 59 E 1904, E 20383-4 a E 33428.
- 60 Do tohoto okruhu patří dále čtyři kostelní dřevorezby a šest sádrových plastik.

- 61 E 1787 a E 2137.
 62 E 1766, E 2132, E 4971, E 16838 a E 40023.
 63 E 2178, E 4970 a E 20206.
 64 E 1758 a 1760.
 65 E 2139.
 66 Tři pozdně barokní plastiky ze druhé poloviny 18. století – E 1779, E 1901 a 1907.
 67 Např. E 2146, E 2168 a E 20391, na kterých je patrné úsilí po zachycení těla v pohybu, případně barokně dynamické soustavy záhybů textilií.
 68 E 1756 – plochá nepolychromovaná plastika modelovaná vrypy do dřeva; E 2148 – polychromovaná plastika s výrazně naddimenzovanými rukama a hlavou.
 69 E 1923.
 70 Již zmíněné zobrazení sv. Anny Samotřetí (E 26232) a dvě sousoší sv. Anny vyučující Pannu Marii (E 4968 a E 20385).
 71 60 cm vysoká dřevořezba na pomezí řemeslné a lidové produkce (E 40025) a dvě menší lidové plastiky (E 1761 a E 2135).
 72 E 21587 a E 2167.
 73 E 1781, E 1788, E 20153 a E 21578.
 74 E 1786, E 1915, E 16836, E 1924, E 1769, E 1909 a E 21577.
 75 B. č. 2.
 76 E 1927.
 77 E 1926.
 78 E 1914.
 79 E 1800.
 80 E 1777.
 81 E 40024.
 82 E 3307.
 83 Klečící anděl (E 1776, E 1782, E 1792) a modlící se chlapci (E 1784-5).
 84 E 1793.
 85 Reliéfy trůnicí madony, Panny Marie Štípské (?) a Ukřižovaného s Maří Magdalenou (E 25535-7). Za informaci o autorovi děkuji Mgr. Martě Kondrové.
 86 Podle sošky sv. Floriána (E 2135) byly např. zhotoveny kopie inv. č. E 27756-60, podle Šaštínské Piety (E 1755) repliky inv. č. E 27740-3.

Foto: Tomáš Heřmánek, fotoarchiv Slováckého muzea v Uherském Hradišti

PhDr. Luboš K a f k a (n. 1962), vědecký pracovník Etnologického ústavu Akademie věd ČR, v.v.i. Zaměřuje se na lidové výtvarné umění s náboženskou tematikou, především podmalby na skle.

Folk Sacral Woodcut in the Collections of Moravian Slovak Museum

A b s t r a c t

Folk sacral woodcurving represents a specific part of the so-called folk religious art. It consists mostly of niche, hanging, cabinet or altar sculptures. These artifacts are complemented by larger sculptures which were parts of equipment of rural and small town sacral architecture. The themes of woodcuts relate mostly to mariological, christological and hagiographic circle. Because these artifacts are not found in their original environment museum collections are valuable source of knowledge of the phenomenon of folk wood carving. There are approximately 12 to 15 thousand examples of folk woodcuts in museum collections.

The collection of sacral sculpture in Moravian Slovak Museum in Uherské Hradiště consists of 201 items. It is an important collection the significance of which exceeds the border of Zlín region. Its main

part consists of 145 woodcuts of different quality ranging from artistic and craft woodcuts to sovereign folk artifacts. These are complemented with three ceramic sculptures, 15 plaster castings and 38 copies of folk sculptures.

Approximately two thirds of the collection belongs to the mariological circle especially replicas of miraculous pictures from places of pilgrimage (e.g., Mary with Jesus from Křtiny, Vambeřice, Štípa, Svatá Hora near Příbram, Svatý Kopeček near Olomouc, Šaštínská Pieta or Virgin Mary from Vranov near Brno). The hagiographic circle consists of pictures of the saints who are popular in folk environment, namely John of Nepomuk. The collection is closed by eight woodcuts depicting Jesus Christ.

Besides its artistic and cultural value, the collection from Moravian Slovak Museum is also a proof of specific folk devoutness in the area of south-east Moravia.

Key words: folk art, folk sculpture, craft, places of pilgrimage, Moravian Slovak Museum

Holzsnitzereien der sakralen Volkskunst in den Sammlungen des Museums der Mährischen Slowakei

Zusammenfassung

Die sakralen Holzsnitzereien stellen einen spezifischen Teil der sog. religiösen Volkskunst dar. Zum Großteil sind dies Nischen-, Hänge-, Schrank- oder Hausaltar-Statuetten. Diese Artefakte ergänzen größere Standbilder, die zur Ausstattung der Sakralbauten in den Dörfern und Kleinstädten zählen. Die Thematik der Volkskunstschnitzerei bezieht sich vor allem auf den mariologischen, christologischen und hagiografischen Themenkreis. Da sich die Volkskunstwerke in der Regel nicht mehr in ihrer ursprünglichen Umgebung befinden, sind die musealen Sammlungen eine wertvolle Quelle für das Studium der Volkskunstschnitzereien. Auf tschechischem Gebiet wurden bis heute schätzungsweise 12 bis 15 Tausend Belege der Volksschnitzkunst zusammengetragen.

Der Bestand an sakralen Skulpturen im Museum der Mährischen Slowakei in Uherské Hradiště umfasst 201 Gegenstände. Damit zählt er zu den wichtigen Sammlungen und in seiner Bedeutung überschreitet er die Grenzen des Bezirks Zlín. Die Grundlagen der Sammlung bilden 145 Holzsnitzereien von verschiedenem Qualitätsniveau, das von stiltreuen und handwerklichen Holzsnitzereien zu höchst volkstümlichen Artefakten reicht. Ergänzend bereichern den Fundus drei Keramikplastiken, 15 Gipsabgüsse und 38 Kopien von Statuen der Volkskunst.

Etwa zwei Drittel der Sammlung gehören zum mariologischen Themenkreis. Ihr Gros sind Repliken von wundertätigen Bildern und Statuen aus Wallfahrtsorten (z. B. der Madonnen mit Jesuskind aus Křtiny, Vambeřice, Štípa, Svatá Hora bei Příbram, Svatý Kopeček bei Olomouc, der Pieta aus dem slowakischen Šaštín oder der Maria im Ährenkleid aus Vranov bei Brünn). Den hagiografischen Kreis bilden Darstellungen von im ländlichen Milieu populären Heiligen, vor allem von Johann Nepomuk. Die Sammlung runden acht Jesus Christus darstellende Holzsnitzereien ab.

Außer ihrem kunsthistorischen Wert ist die Sammlung im Museum der Mährischen Slowakei ein Beleg für die Spezifika der Volksfrömmigkeit in Südostmähren.

Stichwörter: bildnerische Volkskunst, volkstümliche Plastiken, Handwerk, Wallfahrtsorte, Museum der Mährischen Slowakei